

ALEKSANDRA BUGAR

Muzej grada Zagreba
Opatička 20
HR – 10 000 Zagreb
abugar@mgz.hr

DVA SREDNJOVJEKOVNA BUNARA S LOKALITETA ŠEPKOVČICA

904:628.112(497.5 Velika Gorica)"653"
Izvorni znanstveni rad

Tijekom arheoloških istraživanja višeslojnog lokaliteta Šepkovčica kojeg je, u razdoblju od 2006. do 2008. godine, na trasi buduće autoceste Zagreb – Sisak proveo Muzej grada Zagreba, pronađeni su i ostaci srednjovjekovnog naselja datirani u razdoblje od 9. do 15. stoljeća. Unutar mlađe faze naselja (13. do 15. stoljeće) pronađena su dva bunara s očuvanim drvenim oplatama. U tekstu se bunare obrađuje u širem kontekstu naselja, kroz kulturološki i tehničko – konstruktivni pristup. Analiziraju se i nalazi pronađeni u zapunama bunara, kao prilog kronološkom određivanju naselja u kojem su pronađeni.

Ključne riječi: Šepkovčica, Turopolje, bunari, drvena oplata, keramika, metalni nalazi, kasni srednji vijek

Key words: Šepkovčica, Turopolje, wells, timber coating, pottery, metal finds, late mediaeval period

Lokalitet Šepkovčica nalazi se u Turopolju, kraj Velike Gorice, u blizini naselja Gradići i Donja Lomnica. Istražen je u sklopu projekta zaštitnih arheoloških istraživanja na trasi buduće autoceste Zagreb – Sisak, u razdoblju od 2006. do 2008. godine, na površini od 50 000 m², a istraživanja je proveo Muzej grada Zagreba. Na ovom višeslojnom lokalitetu otkriveni su pretpovijesni nasebinski ostaci iz eneolitičkog i brončanog doba, nasebinski ostaci i dva groblja iz razdoblja antičke te ostaci srednjovjekovnog naselja datirani od 9. do 15. stoljeća.

Intenzivna arheološka istraživanja koja se posljednjih desetljeća provode u Hrvatskoj te na drugim europskim lokalitetima, posebice onima vezanim uz velike infrastrukturne projekte, rezultirala su velikim brojem novih lokaliteta, od kojih su mnogi višeslojni i interpretativno složeni, a veličinom istraženih površina daju širu sliku kulturnog krajolika regije. Tijekom tih istraživanja pronađen je i veliki broj bunara koji svojom morfologijom, raznolikošću detalja, tehnikama građenja i stratigrafsko – kronološkim odnosima unutar pojedinog nalazišta, kao zatvorene nalazne cjeline, predstavljaju pojave s jedinstvenim interpretativnim potencijalom.¹ Na lokalitetu Šepkovčica pronađeno je trinaest bunara – pet pretpovijesnih, šest antičkih i dva srednjovjekovna.

¹ Na mađarskim lokalitetima je, tijekom zaštitnih istraživanja na velikim infrastrukturnim zahvatima 90-ih go-

dina 20. st., pronađen impozantan broj bunara. Primjerice, u osam istraživanja pronađeno je gotovo 200 bunara, a obra-

Turopolje je svojim prirodnim datostima, prvenstveno obiljem vode, velikim površinama prekrivenim hrastovim šumama i plodnom zemljom, pružilo vrlo povoljne uvjete za naseljavanje od pretpovijesnih razdoblja do danas. Velik broj otprije poznatih i dijelom objavljenih lokaliteta,² kao i niz novoubiciranih lokaliteta na potezu južno od Zagreba prema Velikoj Gorici i Sisku³ (od kojih su poneki istraženi u recentnim zaštitnim istraživanjima), svjedoče o arheološki značajnoj regiji, čiju važnost tek treba valorizirati. Relativna malobrojnost srednjovjekovnih nalaza u Turopolju, nesumnjivo je rezultat dosadašnjeg stanja istraženosti i možemo očekivati da će, kao i u slučaju lokaliteta Šepkovčica, nova istraživanja pružiti nova saznanja o srednjovjekovnom horizontu ove regije. Kao značajni srednjovjekovni nalazi u Turopolju ne mogu se zaobići nalazi groblja u Velikoj Gorici (Visoki Brijeg) i groblje u Novom Čiču, datirani u kraj 8. i početak 9. stoljeća (VINSKI 1960: 50–51, 57; SIMONI 1981: 160–163) te groblje bjelobrdske kulture u Ščitarjevu (PINTARIĆ 1998; KNEZOVIĆ-PINTARIĆ 2005: 11). U srednjovjekovnim poveljama za Turopolje su se koristila nazivlja *Campus Zagrabienensis* i *Campus Nobilium Zagrabienensis*, a sjeverozapadni dio Turopolja, s dvanaest i danas postojećih naselja, u povijesnim se izvorima spominje već u 13. stoljeću, dok se veliki dio naselja formira i tijekom 14. i 15. stoljeća (LASZOWSKI 1910: 35, 49, 50, 309, 332, 343, 369, 373, 380, 392; FÜRST-BJELIŠ 1996: 56).

Srednjovjekovno naselje na lokalitetu Šepkovčica istraženo je na površini od 15 000 m², a unutar njega evidentirano je preko osam stotina ukopa većih i manjih jama. Pomoću njih su interpretirani dijelovi stambene i gospodarske arhitekture ruralnog naselja. (BUGAR 2008: 180–183). Drvo, kao materijal za gradnju kuća i drugih naseobinskih objekata u Turopolju je bilo vrlo dostupno, s obzirom na to da je u prošlosti gotovo cijela regija bila prekrivena šumama (FÜRST-BJELIŠ 1996: 51, 61). Turopolje i Posavina znameniti su po tradicionalnoj drvenoj arhitekturi, a etnografija pruža brojne podatke o tehnici gradnje kuća s pomoću horizontalno položenih hrastovih greda ili dasaka koje se na uglovima spajaju urezivanjem i utorivanjem te učvršćuju drvenim klinovima (DUIĆ-ŠIMUNOVIĆ 1978: 14; LASTRIĆ 1988: 3; SALOPEK 2006:11). Slična tehnika spajanja uglova primijenjena je i kod nekih bunarskih konstrukcija pronađenih na lokalitetu Šepkovčica. Srednjovjekovni prirodni okoliš istraženog naselja bio je šumovitiji nego danas, s više površinskih vodenih tokova. Geološka analiza slojeva pokazala je da je razina podzemnih voda u prošlosti bila viša od današnje. Sloj čistog šljunka, bez glinenih primjesa, koji se pojavljuje na relativnoj dubini od oko 3 metra, bio je u prošlosti razina podzemne vode, odnosno po hidrogeološkoj interpretaciji – vodonosni sloj (NOVOSEL 2008: 1). To je bila i razina do koje su ukopavani bunari tijekom pretpovijesti, antike i srednjega vijeka. Danas se voda pojavljuje na dubini od oko 7 do 8 metara, a uzrok niže razine podzemnih voda su regulacije vodnih tokova Save i Odre tijekom zadnjih stotinu godina (FÜRST-BJELIŠ 1996: 41).

dila ih je Andrea Vaday (2003). U Hrvatskoj je na zaštitnim istraživanjima trase autoceste Beli Manastir – Osijek – Svilaj, koja je proveo Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu pronađeno više bunara od kojih je dio, zasada sumarno, obradio Krešimir Filipec (FILIPEC 2009). Na istoj trasi autoceste, na četiri lokaliteta koja je istražio Arheološki muzej u Zagrebu pronađena su četiri objekta koji se interpretiraju kao bunari (na usmenom podatku zahvaljujem voditeljici istraživanja Jacqueline Balen). Na zaštitnim istraživanjima na trasi autoceste Zagreb – Sisak, koje je proveo Muzej grada Zagreba, na lokalitetima Šepkovčica i Okuje pronađeno je 18 bunara, a pri istraživanju lokaliteta Okuje 3c, koje je provela tvrtka Kaducej d.o.o. pronađen je jedan bunar (BUGAR 2008; 2010). Na istraživanju lokaliteta Kobilic I, na trasi velikogoričke obilaznice, pronađena su četiri bunara (na usmenom podatku zahvaljujem voditeljici istraživanja Dženi Los iz arheološke

tvrtke Kaducej d.o.o.). I na kraju treba spomenuti nalaz dvaju antičkih bunara istraženih u sustavnim arheološkim istraživanjima lokaliteta Ščitarjevo – antičke Andautonije (NEMETH-ERLICH – KUŠAN ŠPALJ 2007).

2 Na području Turopolja brojna su pretpovijesna, antička, srednjovjekovna i novovjekovna nalazišta, a u najvećem dijelu riječ je o antičkim lokalitetima. Osobito su brojna antička groblja od kojih veliki dio čine noričko-panonski grobni tumuli (GREGL 1984; 1997; KNEZOVIĆ – PINTARIĆ 2005).

3 Terenski arheološki pregledi i geofizička istraživanja provedeni od 2005. do 2010. g. na području Turopolja, na trasi buduće autoceste Zagreb – Sisak, Obilaznice Velika Gorica, vodocrpilišta Črnkovec i Zračne luke Zagreb, rezultirala su ubiciranjem 44 nova lokaliteta (BURMAZ 2005; MUŠIĆ 2005; BURMAZ 2007; 2008; MUŠIĆ 2008; BURMAZ 2009; 2010).

Naselje na lokalitetu Šepkovčica, prema tipološkoj analizi pokretne arheološke građe te radiokarbonskim datacijama, datirano je u razdoblje od 9. do 15. stoljeća, a unutar srednjovjekovne faze izdvojena su dva nasebinska horizonta: stariji – od 9. do 13. st. te mlađi – od 13. do 15. stoljeća.⁴

Dva srednjovjekovna bunara, koji su tema ovoga teksta, pripadaju spomenutoj mlađoj fazi naselja.

Pitka voda, bez obzira na povijesna razdoblja, datosti i okolnosti, osnovni je preduvjet života na određenom prostoru. Ona igra odlučujuću ulogu u odabiru mjesta za formiranje naselja, neophodna je i nezamjenjiva u svakodnevnom životu čovjeka i njegovoj ekonomskoj aktivnosti: proizvodnji hrane, uzgoju životinja, obrtima i sl. Pronalaženje pitke vode na mjestima na kojima nema prirodnih izvora, jedna je od najvažnijih vještina koje je čovjek trebao svladati kako bi sebi omogućio osnovne uvjete za život. Isto tako, nužno je iznaći i načine njezina čuvanja, dovođenja do mjesta uporabe, što podrazumijeva građenje potrebnih objekata: vodovoda, cisterni, bunara itd.⁵ Suvremene metode utvrđivanja nalazišta podzemnih izvora pitke vode, u svrhu građenja bunara, moraju poštovati čitav niz teoretskih i praktičnih uvjeta za određivanje izdašnosti bunara, odabira pravilne metode bušenja ili kopanja te izvedbu adekvatne tehničke konstrukcije.⁶ U prošlosti su ove metode, dakako, bile jednostavnije, ali to govori o teškoćama s kojima se čovjek susretao pri pronalaženju vode ili kopanju bunara, ali i o tehničkim dosegima u različitim povijesnim razdobljima.

Bunari su vertikalne građevine koje služe kaptiranju podzemne vode. Prema hidrogeološkim uvjetima dijele se na bunare sa slobodnom površinom i arteške bunare,⁷ a prema načinu gradnje, na kopane i bušene bunare. Ako je dno bunara spuštено do nepropusne podloge riječ je o potpunom ili savršenom bunaru, a ukoliko se dno nalazi iznad nepropusne podloge, bunar se naziva nepotpunim, nesavršenim ili visećim (TRUMIĆ 1966: 548–549). Građe se na onim mjestima gdje je pristup otvorenim izvorima vode ograničen, ili ga nema, a kopaju se do dubine na kojoj se akumuliraju podzemne vode nastale procjeđivanjem površinskih i oborinskih voda. Odabir mjesta za njihovu gradnju nikada nije nasumičan i rezultat je iskustva obitavanja na određenom prostoru te je ovisan o različitim pedološkim uvjetima. Metoda kopanja bunara i tehnika izrade bunarskih konstrukcija također su rezultat iskustva i uvjeta života na određenim mikrolokacijama (VADAY 2003: 27). No kroz sva povijesna razdoblja vidljive su određene pravilnosti koje svjedoče o promišljenim, tehnički jedinstvenim postupcima koji su se, gotovo bez promjene, zadržali sve do danas, samo uz primjenu suvremenih tehničkih sredstava. Bunari istraženi na lokalitetu Šepkovčica potvrđuju su ove tvrdnje.

Interpretacija stratigrafskih odnosa unutar pronađenih bunara ukazuje da je način njihove izrade, u sva tri spomenuta razdoblja, bio sličan.⁸ Prvo bi se iskopala veća kružna jama ljevkastog presjeka, promjera od oko 2 do 4,5 m. Iskopavalo se do sloja čistoga šljunka koji je, u ono vrijeme,

4 Starija faza naselja je podijeljena u četiri podfaze (BUGAR 2008: 190–192). Srebrni denar Žigmunda Luksemburškog (1368.–1437.), koji uže determinira mlađu fazu srednjovjekovnog lokaliteta, prilikom djelomične objave rezultata istraživanja tiskarskom greškom dospio je u krivu nalaznu cjelinu. (BUGAR 2008: 192).

5 O vodi i njenom značenju u životu čovjeka u antičko doba piše Vitruvije u I. i VIII. Knjizi svojega djela *10 knjiga o arhitekturi*, koje je izvor mnogih praktičnih informacija o ovoj temi (VITRUVIJE - izdanje 1997 (Zagreb): 18, 155–168).

6 Sve ovo utvrđuje se na temelju prirodnih hidrogeoloških faktora: debljini vodonosne zone, litološkom tipu

rezervoara i načinu njegova prihranjivanja te vrsti poroznosti, propusnosti vodonodnog sloja, koeficijentu filtracije itd. (RIZEN 1989: 87–91).

7 Kod bunara sa slobodnom površinom pritisak na površini bunara jednak je atmosferskom i statički nivo vode u bunaru izravnat je s površinom podzemne vode u okolnom tlu. Kod arteških bunara podzemna voda je pod pritiskom, odnosno pritisak je na površini vode veći od atmosferskog i statički nivo vode u bunaru se oblikuje iznad vodonosnog sloja (TRUMIĆ 1966: 548).

8 Na lokalitetu Šepkovčica riječ je o bunarima sa slobodnom površinom i visećim bunarima, a prema načinu gradnje o kopanim bunarima.

Slika 1. Šepkovčica, Bunar 6 (foto: Borko Rožanković)

Figure 1. Šepkovčica, well no. 6 (photo by: Borko Rožanković)

bio razina pojave podzemne vode. Budući da geološki slojevi kroz koje je bunar kopan nisu kompaktni, već su to mješavine šljunaka i glina i prahova te šljunci i pijesci različitih granulacija (NOVOSEL 2008: 1), bilo je neophodno kopati široku jamu zbog opasnosti od urušavanja stijenki. Pri pojavi vode, na otprilike 2,5 do 3 metra relativne dubine, u sloj čistog šljunka bila je ukopana uža jama dimenzije od 0,5 do 1,5 m, u koju se ugrađivala drvena oplata bunarskog bazena za akumulaciju vode. Na nju se, do hodne površine, nadograđivala drvena oplata bunarskog plašta, a potom je građeno krunište bunara. Na lokalitetu su ostali očuvani samo dijelovi oplata bunarskog bazena, dakle, drveni dijelovi koji su u vrijeme funkcioniranja bunara bili u razini podzemne vode. Gornje konstrukcije plašta, uslijed promjena vlažnosti tla, sačuvane su samo u tragovima na stijenkama nekadašnjeg bunarskog plašta. Prostor između stijenke veće kružne jame i plašta bunara zapunjavao se iskopanim slojevima šljunkovite gline istovremeno s gradnjom oplata.⁹ Kruništa bunara, dakako, nisu sačuvana, a na temelju etnografskih podataka i do danas sačuvane tradicionalne drvene arhitekture, možemo pretpostaviti da su bila kružna ili četvrtasta, drvena i pokrivena (HUZJAK 196?: 4), a često i natkrita krovom (VADAY 2003: 29–30; MIKLÓS 2003: 212, Abb. 9). Voda se iz bunara

⁹ Slojevi zatrpavanja mogu se razlikovati u omjeru šljunka i gline. Suvremene teorije građenja bunara govore da je nužno zaštititi ulaz površinskih voda u bunar na način da se bunarsko okno u gornjim slojevima zaštititi glinenim tamponom, a u slučaju da je vodonosni horizont sastavljen od sitnozrnog materijala koji bi mogao biti isplavljen prilikom ulaza vode u bunar, niži slojevi su zapunjeni šljunkom ili pijeskom kao filterom za pročišćavanje vode. Način skupljanja vode ovisi o hidrogeološkim uvjetima i dubini bunara – voda može ulaziti ili kroz otvore na plaštu ili kroz

dno, a moguć je i kombinirani način. Hodna razina oko bunara se također uređuje sa svrhom da se spriječi direktno prodiranje vode, pošljunčavanjem ili kamenim opločenjem, nabojem od ilovače ili odvodnim jarcima i sl. (TRUMIĆ 1966: 548–551). Uz nekoliko bunarskih jama pronađenih na lokalitetu Šepkovčica evidentiran je pošljunčani sloj koji se nalazio oko kruništa bunara, a samo kod nekih glineni naboj u funkciji tampona u gornjim zapunama velike jame.

Slika 2. Šepkovčica, Bunar 6 – drvena konstrukcija (foto: Borko Rožanković)

Figure 2. Šepkovčica, well no. 6 – timber construction (photo by: Borko Rožanković)

vadila ili pomoću konopca na čijem se kraju nalazilo vedro, potom na tzv. »šibu«¹⁰ ili pomoću kolotura. Oko pojedinih bunara na lokalitetu Šepkovčica evidentirano je niz jama, od kojih bi neke mogli interpretirati kao jame za konstrukciju na »šibu«.

OPIS PRONAĐENIH SREDNJOVJEKOVNIH BUNARA I KATALOG NALAZA

U ovom radu donosimo prikaz dvaju bunara (bunar 6 i bunar 7) koji pripadaju mlađem horizontu srednjovjekovnog naselja na lokalitetu Šepkovčica, determiniranih temeljem nalaza iz njihovih zapuna, rezultatima radiokarbonskih analiza drvenih oplata te stratigrafskim odnosima. Kataloški su predstavljeni keramički i metalni nalazi pronađeni u slojevitim zapunama bunarskog otvora, kao i oni koji su u zapunu s vanjske strane bunarskog plašta dospjeli u vrijeme gradnje bunara tijekom zasipavanja veće jame. Malobrojni antički i pretpovijesni nalazi u zapunama bunara su očekivana pojava na višeslojnom lokalitetu s definiranom vertikalnom stratigrafijom. Drvena oplata bunara 6 i unutarnja oplata bunara 7 bile su napravljene od hrastovine,¹¹ dok se vanjskoj drvenoj oplati bunara 7, zasada, nije mogla odrediti vrsta drveta jer je vrlo loše očuvana.

¹⁰ Kod tehnike vađenja vode »na šibu«, bočno od bunara je bio postavljen stup na kojega je bio pričvršćen štap. Na štap se, okomito, nadovezivala dugačka šiba ili štap, na čijem se kraju nalazilo vedro. Spuštanjem i dizanjem ove konstrukcije vadila se voda iz bunara.

¹¹ Hrast - podrod *Quercus* Oersted (hrast) roda *Quercus* L. (hrast), vjerojatno vrsta *Quercus robur* L. (hrast lužnjak). »Hrast lužnjak obično raste u ravninama i dolinama na dubokom, pješčanom ili ilovastom, plodnom, svježem ili vlažnom zemljištu, koje ponekad i povremeno bude poplavljeno« (TRAJKOVIĆ 2010: 1), što u potpunosti odgovara turopoljskom tlu.

BUNAR 6**(T. 1: bunar 6; Slika 1, 2; T. 2: 1–23)**

Bunar 6 čini jama kružnoga tlocrta, promjera 4,5 m, ukopana u glineno – šljunčane slojeve do dubine od 2,4 m (T. 1: SJ 2807). Manji ukop na dnu ove jame služio je kao ukop za donji dio drvene konstrukcije bunara, a dimenzije toga ukopa su 0,6 do 1 m, dubine oko 1 m (T. 1: SJ 2834; Sl. 1 i 2). Očuvana dubina bunara iznosi 3,4 m. Drvena konstrukcija je bila četvrtasta, sastavljena od horizontalno položenih dasaka, spojenih na uglovima na križ (T. 1: SJ 2800; Sl. 2). Daske su dimenzija 0,17 x 0,04 x 1 metar, oblikovane tako da se na krajevima stanjuju tvoreći jezičac pomoću kojeg su se daske spajale na križ, a jezičci su, dodatno, bili uglavljeni u stijenku jame, odnosno u sloj u kojeg je jama ukopana. Uski prostor između stijenki jame i konstrukcije bio je zapunjen šljunkovitom zapunom (T. 1: SJ 2823). U jednom uglu pronađen je kolčić koji je dodatno pridržavao daske s unutrašnje strane konstrukcije. Bio je ukopan u šljunčani sloj na dnu bunara (T. 1, SJ 2827) u kojem je pronađen i ulomak željeznog noža (T. 2:7) dospio tamo u vrijeme gradnje bunara. Prostor između dviju dasaka bio je zapunjen glinom radi dodatnog učvršćivanja i nepropusnosti. Na višim razinama, ostaci drvene konstrukcije plašta nađeni su u tragovima, kao i otiscima uzduž interfacija plašta (T. 1: SJ 2282). Zapuna na dnu bunara, unutar sačuvane drvene konstrukcije (T. 1: SJ 2818), bila je od tamnosivog, vrlo ljepljivog, glinovitog pijeska, unutar kojeg je, pri dnu, bilo i sitnih oblutaka (najvjerojatnije namjerno nasipanih na dno jame u funkciji dodatnog filtriranja vode). Unutar ove zapune pronađeno je više ostataka drvenih dasaka urušene konstrukcije, komadi kamena i maze te, na dnu, nekoliko ulomaka keramike, od kojih je samo poklopac (T. 2: 1) bio cjelovitije očuvan. Svi ti nalazi mogu se pripisati vremenu funkcioniranja bunara te samom početku prestanka njegova korištenja. Naime, može se pretpostaviti da je bunar za vrijeme funkcioniranja čišćen te bi nalazi s njegova dna predstavljali zadnju fazu njegova korištenja. U gornjem dijelu bunara definirane su još dvije zapune masne, ljepljive pjeskovite gline (T. 1: SJ 2808, SJ 2281). One pripadaju fazi zatrpavanja bunara. Unutar njih bili su pronađeni ostaci drva, obluci, kosti goveda,¹² komadi zgure, sitni komadi željeza, željezni vrh antičke strelice pri samom vrhu¹³ i ulomci keramike (T. 2: 3, 5, 8–16). Nalazi pronađeni u vanjskim zapunama bunarske jame (T. 1: SJ 2809, SJ 2400) pripadaju vremenu gradnje bunara (T. 2: 2, 4, 6, 17–23). Pronađeni su i komadi zgure i maze, a osim ulomaka srednjovjekovne keramike i nekoliko ulomaka antičke i pretpovijesne keramike.¹⁴

Temeljem rezultata radiokarbonske analize, utvrđena je donja granica za početak korištenja bunara – prva pol. 14. stoljeća.¹⁵

KATALOG

Datacija: kasni srednji vijek, 14.–15. stoljeće

T. 2.

1. Ulomak poklopca s profiliranim rubom i niskom čepastom drškom, stožastog tijela, rek. pr. ruba 16,8 cm, sačuvana vis. 6,6 cm, pr. drške 6 cm; boja svijetlosmeđa izvana i unutra. Br. Špk 2818/pn 429.

¹² *Bos Taurus L.* (HINCAK 2007: 22)

¹³ Antički nalazi u ovu su zapunu (SJ 2281) dospjeli sekundarno, nasipavanjem nekog prekopanog antičkog sloja u blizini bunara u svrhu konačnog zatrpavanja bunarskog okna.

¹⁴ Pretpovijesni i antički nalazi su u zapune SJ 2809 i SJ 2400 dospjeli kopanjem veće jame kroz niže antičke i pretpovijesne slojeve te vraćanjem iskopane zemlje u pro-

stor između drvene konstrukcije i veće jame, dakle prilikom gradnje bunara.

¹⁵ KIA39957, C14 BP 600 ± 19
 1Σ (prob. 68,3 %) cal. AD 1310 – 1330 (26,2 %), 1338 – 1360 (29 %); 1386 – 1397 (13,1 %)
 2Σ (prob. 95,4 %) cal. AD 1301 – 1367 (74,4 %); 1382 – 1404 (21 %)

Slika 3. Šepkovčica, Bunar 7 – drvena konstrukcija (foto: Dženi Los)
Figure 3. Šepkovčica, well no. 7 – timber construction (photo by: Dženi Los)

Slika 4. Šepkovčica, Bunar 7, detalj ugla drvene konstrukcije (foto: Dženi Los)
Figure 4. Šepkovčica, well no. 7, timber construction corner, detail (photo by: Dženi Los)

2. Ulomak usta i stijenki lonca, vel. ulomka 9 x 6,6 cm, rek. pr. usta 13 cm, vanjska površina mrljasta, narančaste i tamnosive boje, unutra oker i sive boje. Br. Špk 2809/1.
3. Ulomak ruba i stijenke poklopca, vel. ulomka 6,1 x 6,5 cm, rek. pr. ruba 16 cm, površina mrljasta izvana i unutra, smeđe i oker boje. Br. Špk 2281/6.
4. Tri ulomka usta i stijenki lonca, vel. ulomaka 4,4 x 4,7, 5,7 x 4,5, 8 x 2 cm, rek. pr. usta 11,5 cm, površina mrljasta, izvana smeđe, unutra narančaste boje. Br. Špk 2809/3.
5. Ulomak usta posude, vel. ulomka 2,8 x 3 cm, rek. pr. usta 13,5 cm, boja tamnosiva izvana i unutra. Br. Špk 2281/9.
6. Ulomak usta i stijenke lonca, vel. ulomka 5,4 x 4 cm, rek. pr. usta 13,5 cm, boja tamnosmeđesiva izvana, unutra oker i smeđe boje. Br. Špk 2809/2.
7. Ulomak željeznog noža; sačuvan dio oštrice, vel. ulomka 9,3 x 2,7 cm, deb. oštrice: 0, 6 cm. Br.Špk 2827/pn 430.
8. Ulomak usta posude, vel. ulomka 3,7 x 2 cm, rek. pr. usta 13,5 cm, boja oker i svijetlosiva, izvana i unutra. Br. Špk 2281/10.
9. Ulomak usta posude, vel. ulomka 4,6 x 3 cm, rek. pr. usta 12,3 cm, boja tamnosiva, izvana i unutra. Br. Špk 2281/5.
10. Ulomak dna posude, vel. ulomka 3,8 x 2,7 cm, rek. pr. dna 8,4 cm, boja svijetlosiva, izvana i unutra. Br. Špk 2281/2.
11. Ulomak poklopca s niskom čepastom drškom, pr. drške 5 cm, sačuvana visina poklopca 4,8 cm, površina mrljasta, oker i siva, izvana i unutra. Br. Špk 2281/1.
12. Dva ulomka usta i stijenki lonca, vel. ulomaka 5,4 x 3,7 i 5,2 x 3,6 cm, rek. pr. usta 13,8 cm, površina mrljasta, oker i tamnosmeđe boje, izvana i unutra. Br. Špk 2281/3 a,b.
13. Ulomak dna posude, vel. ulomka 6,8 x 5 cm, rek. pr. dna 8,7 cm, boja narančasta izvana, unutra svijetlosiva. Br. Špk 2281/7.
14. Ulomak usta posude, vel. ulomka 2,7 x 2,3 cm, boja oker, izvana i unutra. Br. Špk 2281/11.
15. Ulomak usta lonca, vel. ulomka 4,2 x 3 cm, rek. pr. usta 13,2 cm, površina mrljasta, oker izvana, unutra narančaste boje. Br. Špk 2281/8.
16. Ulomak usta lonca, vel. ulomka 4,4 x 3,3 cm, rek. pr. usta 13,4 cm, boja tamnosiva, izvana i unutra. Br. Špk 2281/4.
17. Ulomak usta i stijenke lonca, vel. ulomka 6 x 5,1 cm, rek. pr. usta 13,5 cm, boja svijetlo smeđa izvana, narančasta unutra. Br. Špk. 2400/5.
18. Dva ulomka usta i stijenki lonca, vel. 5 x 3,7 i 3,5 x 4 cm, rek. pr.usta 13,8 cm, površina mrljasta, svijetla i tamno smeđa, izvana i unutra. Br. Špk 2400/1.
19. Ulomak ručke ovalnog presjeka, vel. ulomka 4,6 x 4 cm, boja narančasta, izvana i unutra. Br. Špk. 2400/6.
20. Ulomak usta lonca, vel. ulomka 2,6 x 3 cm, rek. pr. usta 13,5 cm, površina mrljasta, svijetlo-smeđe boje izvana, unutra oker. Br. Špk 2400/3.
21. Ulomak usta lonca, vel. ulomka 4,4 x 3,3 cm, rek. pr. usta 13,2 cm, boja oker, izvana i unutra. Br. Špk 2400/2.
22. Ulomak usta lonca vel. ulomka 2,5 x 2,3 cm, rek. pr. usta 14,5 cm, boja tamnosiva, izvana i unutra. Br. Špk 2400/4.
23. Ulomak dna posude, vel. ulomka 6,5 x 4,3 cm, rek pr. dna 10 cm, boja svijetlosivosmeđa, izvana i unutra. Br. Špk. 2400/7.

BUNAR 7**(T. 1: bunar 7; Slika 3 i 4; T. 3: 1–10):**

Bunar 7 čini jama kružnog tlocrta, promjera 2 m, ukopana 2,4 m u niz geoloških glineno-šljunčanih slojeva (T. 1: SJ 5165). Manji ukop kvadratnog tlocrta na dnu ove jame služio je kao ukop za donji dio drvene konstrukcije, njegove dimenzije su 0,5 x 0,5 m, dubine oko 0,10 m (T. 1: SJ 5458). Ukupna dubina bunara, gledajući od razine na kojoj je bunar pronađen, iznosi 2,5 m. Drvena konstrukcija bila je dvostruka, četvrtastog oblika (Sl. 3). Vanjska konstrukcija (T. 1: SJ 5390; Sl.3) bila je sastavljena od drvenih dasaka spojenih na uglovima na križ (Sl. 4). Daske su bile horizontalno položene, a njihove su dimenzije bile od 0,7 do 0,15 x 0,90 do 1,04 x 0,04 m. Na krajevima su imale jezičac pomoću kojeg su se spajale, tj. križale. Unutrašnja konstrukcija (T. 1: SJ 5395; Sl.3) bila je sastavljena od četiri horizontalno položene hrastove daske, dimenzija od 0,15 do 0,30 x 0,56 do 0,72 x 0,04 do 0,07 m. Prostor između dvije drvene konstrukcije bio je zapunjen sitnozrnatom pijeskom i sivom glinom u funkciji učvršćivanja tih konstrukcija (T. 1: SJ 5400). U tom sloju pronađeno je nekoliko ulomka keramike koji su tamo dospjeli u vrijeme formiranja drvenih konstrukcija (T. 3: 9 i 10). Prostor između ukopa bunarske jame i drvene konstrukcije bio je zapunjen s dva sloja čiste gline (T. 1: SJ 5368a i SJ 5368b) s funkcijom učvršćivanja konstrukcije i tampona kako bi se onemogućio eventualni bočni prodor vode u bunarski bazen. Kako bi se postigla ista visina vanjske konstrukcije, s obzirom na to da ukop nije sa svih strana bio iste dubine, jedna je daska postavljena na svojevrsnu stepenicu, odnosno glineni naboj (T. 1: SJ 5368c). Ostaci drvene konstrukcije na višim su razinama nađeni samo u tragovima uzduž interfacija plašta. Zapuna na dnu bunara, unutar sačuvane drvene konstrukcije (T. 1: SJ 5370), bila je smeđa, masna, pjeskovita glina i u njoj su pronađeni ulomci keramike (T. 3: 1–8). Ovi nalazi definiraju vrijeme korištenja bunara i početak njegovog zatrpavanja. Prema vrhu bunara definirane su još dvije zapune sive i smeđe pjeskovite gline koje su zapunile prostor nekadašnjeg okna (T. 1: SJ 5365 i SJ 5366), a osim tragova drva u njima nije bilo nalaza. Naknadno je bunar bio preslojen ukopom jame četvrtastog tlocrta (T. 1: SJ 5164, SJ 5192). Vanjske zapune bunara (T. 1: SJ 5313, 5171) nastale su nasipavanjem u vrijeme gradnje bunara i u njima nije bilo nalaza.¹⁶

Temeljem rezultata radiokarbonske analize, utvrđena je donja granica za početak korištenja bunara 7 – prva pol. 13. Stoljeća.¹⁷

KATALOG

Datacija: kasni srednji vijek, 13.–15. st.

T. 3.

1. Lonac s izvijenim i zadebljanim rubom, ravnog dna i zaobljenog trbuha, ukrašen na ramenima i gornjem dijelu trbuha horizontalnim kanelirama, vis. 22,2 cm, pr.usta 17,4 cm, površina mrljasta, svijetlosmeđe do tamnosmeđe boje izvana, svijetlosmeđa unutra. Br. Špk 5370/pn 646.
2. Ulomak usta, stijenki i ručke vrča, rek. pr. usta 9,1 cm, šir. ovalne ručke 2,7 cm do 4,5 cm na spoju s ustima. Ručka ukrašena po sredini kosim zarezima. Površina mrljasta, oker i svijetlosmeđe boje izvana i unutra. Br. Špk 5370/pn 643.

¹⁶ Zapuna čiste gline na vrhu jame (SJ 5171) može se interpretirati kao tampon.

¹⁷ Vanjska konstrukcija (SJ 5392, Uz. 961)

KIA39961, C14 BP 820 ± 22

1Σ (prob. 68,3 %) cal. AD 1213 – 1255

2Σ (prob. 95,4 %) cal. AD 1178 – 1263.

Unutrašnja konstrukcija (SJ 5399, Uz. 967)

KIA36524, C14 BP 1135 ± 21

1Σ (prob. 68,3 %) cal. AD 888 – 900 (13,7%); 918 – 964 (54,6 %)

2Σ (prob. 95,4 %) cal. AD 828 – 839 (5,7 %); 866 – 982 (89,7 %).

3. Ulomak usta i stijenke lonca, vel. ulomka 3,2 x 2,8 cm, rek. pr. usta 12,6 cm, površina mrljasta, smeđe i tamnosive boja izvana, unutra tamnosiva. Br. Špk 5370/2.
4. Ulomak usta i stijenke lonca, vel. ulomka 5 x 3,5 cm, rek. pr. usta 17 cm, površina mrljasta, smeđa izvana, unutra tamnosmeđe boje. Br. Špk 5370/1.
5. Vrč s jednom ručkom, ravnog dna, zaobljenog trbuha, s tragovima plitkih urezanih vodoravnih crta na gornjem dijelu trbuha. Ručka ovalnog presjeka, ukrašena po sredini kosim zarezima. Visina vrča 18,3 cm, pr. usta 8 cm, širina ručke 2,7 do 4,5 cm na spoju s ustima. Površina mrljasta, svijetlosmeđe boje izvana, u donjem dijelu tamnosiva, unutra svijetlo smeđe boje. Br. Špk 5370/pn 645.
6. Ulomak dna i trbuha posude, pr. dna 9,3 cm, sačuvana visina 10,2 cm, površina mrljasta, tamnosmeđe boje izvana i unutra. Br. Špk 5370/pn 642.
7. Ulomak dna posude, vel. ulomka 4 x 3,5 cm, rek. pr. dna 10,2 cm, boja svijetlosmeđa izvana, tamnosmeđa unutra. Br. Špk 5370/4.
8. Željezni jednobridni nož s trnom za naticanje u dršku, gornji rub sječiva je blago zaobljen, donji rub sječiva blago zaobljen i prema vrhu zakošen. Trn prati zaobljenu liniju gornjeg dijela sječiva; dužina 16,5 cm, šir. 1,8 cm, deb. 0,4 cm. Br. Špk 5370/pn 644.
9. Ulomak stijenke posude, ukrašen horizontalnim kanelirama, vel. ulomka 6 x 5,2 cm, površina mrljasta, boja smeđa izvana, unutra svijetlosmeđa. Br. Špk 5400/2.
10. Ulomak dna posude, vel. ulomka 10,2 x 8,5 cm, rek. pr. dna 11,5 cm, površina mrljasta, svijetlo do tamno smeđe boje izvana, unutra svijetlosmeđe boje. Br. Špk 5400/1.

Rezultati radiokarbonskih analiza drvenih oplata bunara definiraju donju granicu početka korištenja bunara. U slučaju bunara 6 bila bi to prva polovina 14. stoljeća.¹⁸ Kod bunara 7, s dvostrukom konstrukcijom, rezultati analiza donekle su složeniji.¹⁹ Naime, uzorak daske unutrašnje konstrukcije radiokarbonskom analizom datiran je u 10. stoljeće, a uzorak daske vanjske konstrukcije u kraj 12. do pol. 13. stoljeća. Ovoj potonjoj dataciji pripadaju i nalazi pronađeni u zapunama bunara. Nalazna situacija sugerira da je riječ o sekundarnom korištenju drvene građe za unutrašnju konstrukciju. Dugotrajnost korištenja drvene građe od kvalitetnog hrastovog drveta, u ovom slučaju drvenih oplata, nije neuobičajena pojava pri gradnji bunara (VADAY 2003: 33). Gornja granica funkcioniranja oba bunara smještena je u razdoblje oko polovine ili kraja 15. st. To je i vrijeme u kojem prestaje funkcionirati naselje na lokalitetu Šepkovčica (BUGAR 2008: 192).

Kataloški su predstavljeni keramički i metalni nalazi pronađeni u različitim zapunama bunara, koji su u njih dospjeli u vrijeme gradnje bunara, vremenu njihova funkcioniranja te tijekom njihova zatrpavanja. Činjenica jest da su najstariji srednjovjekovni nalazi oni iz vremena gradnje bunara, pronađeni u zapunama veće jame – s vanjske strane drvene konstrukcije, a u tome sloju pronađeni su i malobrojni antički i pretpovijesni nalazi koji su tamo dospjeli uslijed kopanja kroz starije kulturne slojeve evidentirane na lokalitetu Šepkovčica. Nalazi nađeni unutar bunarskih drvenih konstrukcija, pri dnu, su iz vremena korištenja bunara i početaka njihova zatrpavanja, a ostali nalazi unutar bunarskih otvora iz vremena prestanka korištenja bunara.

Repertoar oblika, tipova, ukrasa i faktura posuda pronađenih u bunarima 6 i 7, odgovaraju vremenskom razdoblju od 13. do 15. stoljeća, s brojnim analogijama. Sve posude su izrađene na brzorotirajućem lončarskom kolu, fakture su tvrde, s primjesama kremenog pijeska i ostalih čestica granulacije veličine od 1 do najviše 4 mm. Najčešći tip posuda u oba bunara su lonci (T. 2, 2, 4–6, 8, 9, 12, 14–18, 20–22 i T. 3, 1, 3, 4), a prema očuvanim dijelovima vidljivo je urešavanje plitkim

18 Bilješka 13.

19 Bilješka 14.

kaneliranim horizontalnim linijama smještenim na ramenu posude (T. 3: 1). Ukras dublje urezanih horizontalnih linija na ulomku posude (T. 3: 9) nalazimo na više primjeraka lonaca pronađenih u zatvorenoj cjelini bunara u Budi. Isti su tamo datirani u 13. i 14. st. (HOLL 1966: 14 Abb.9, 15 Abb. 10, 20 Abb.18). Analogiju loncu naglašeno zaobljenog trbuha i ravnog dna, zadebljanog ruba usta te s plitko urezanim horizontalnim kanelirama na gornjem dijelu posude iz bunara 7 (T. 3: 1) nalazimo na više primjera lonaca s utvrde Kostanjevica datiranim u drugu pol. 13. st. (PREDOVNIK 2003: 198, t. 40–13; 199, t. 41–34, 39 itd.). Također, sličan je nalazu lonca iz Zagreba, iz Kuševičeve ulice datiran u 12. i 13. st. (SEKELJ–IVANČAN 2001: 329, Plate 92: 572) te nalazu lonca s Opatovine datiran u 13. i 14. st. (DEMO 2007: 62, sl. 1.51). Slično je oblikovan i rub posude (T. 3: 4) koji, vjerojatno, pripada istom tipu lonca. Profilaciji usta posude iz bunara 7, s izvijenim, na donjoj strani blago izvučenim rubom (T. 3: 3) nalazimo sličnosti u ulomcima posuda na Otoku pri Dobrovi datiranim u 13 i 14. st. (ŠRIBAR 1972: T. 74, 445a, T. 131, 879, T. 136, 836, T. 138–775, 771, T. 145–912, T. 146–782 itd.) te Ivankovcima gdje je nalazna cjelina, radiokarbonskom analizom, datirana u drugu pol. 14.st. (SANKOVIČ 2008: 92, 94, sl. 6/22).

Profilacije rubova na ulomcima lonaca iz bunara 6 (T. 2: 2, 4–6, 8–10, 12, 14–18, 20–22) vrlo su različite. Svi su rubovi manje ili više izvijeni na van te dvostruko ili trostruko profilirani, tijela posuda su manje ili više srcolika, a dna ravna. Složenije su profilacije rubova, sudeći prema brojnim analogijama, česte od 13. st. i imaju dugo vremensko trajanje.²⁰ Za uže datiranje ovakvih tipova lonaca, posebice su značajni nalazi datirani radiokarbonskim analizama u 13. i 14. stoljeće, a potječu sa srednjovjekovnih ruralnih selišta iz Zataka i Ivankovaca, u slovenskom Prekmurju (SANKOVIČ 2008: 91–94, sl. 4–6; GUŠTIN – TOMAŽ, 2008: 96–99, sl. 4/1–17). Riječ je o lokalitetima koji u mnogim segmentima pokazuju sličnosti s nalaznim situacijama unutar srednjovjekovnog naselja na lokalitetu Šepkovčica. U bunaru 7 pronađeni su i ulomci dvaju vrčeva (T.III: 2, 5), širokog vrata, zaobljenog trbuha i ravnog dna, s blago izvijenim i koso odrezanim rubom, a drška izlazi izravno iz ruba. Primjerak (T. 3: 5) je na ramenu urešen vrlo plitkim, horizontalnim kanelirama. Morfološki su slični vrčevima iz utvrde Kostanjevice datiranim u drugu pol. 13. st., ali su tamo rubovi ravni (PREDOVNIK 2007: 216, T. 58–352; 217, T. 59–359, 360), a slični su i primjercima s nekih balkanskih nalazišta gdje su datirani u 14. i 15. st. (BAJALOVIĆ–HADŽI–PEŠIĆ 1981: 47–50, X: 2, 3, 5). Ručke vrčeva ukrašene su dubokim kosim zarezima. Ovaj element ukrašavanja ručki (ubadanjem i urezima) čest je na prostoru srednje Europe od 13. stoljeća, posebice u Ugarskoj (BAJALOVIĆ–HADŽI–PEŠIĆ 1981: 50, 53), a koriste se do u 15. stoljeće (HOLL–PARÁDI 1982: Abb. 159, 160, 163; SEKELJ–IVANČAN – TKALČEC 2002: 178, T.6:5). U bunaru 6 pronađena su i tri poklopca konusno oblikovanog tijela, od kojih dva s niskom čepastom drškom (T. 2: 1, 11), dok dva primjerka imaju profilirani rub (T. 2: 1, 3). Premda su poklopci antička baština, u srednjem vijeku su česti od 13. st., od čega su tipovi s konusnim tijelom kasniji od onih plosnatog tijela (TAKÁCS 1996: 163, 167, 168 Abb. 14). U Mađarskoj su ovakvi tipovi česti u periodu od 13. do 15. st., dok su brojni češki i moravski nalazi datirani nalazima novca u 14. i 15. st.²¹

Noževi pronađeni na dnu zapuna bunara 6 i 7 tipološki pripadaju dugotrajnom obliku. Dio oštrice noža (T. 2: 7) vrlo je oštećen korozijom, ali može se reći da je oštrica, s gornje strane, bila ravna, a donji dio je savinut prema gore. Noževi s trnom za naticanje u dršku, kakav je i cjelovito sačuvan nož (T. 3: 8) iz bunara 7, poznati su od ranog srednjeg vijeka i prevladavajući su tip noža do ranog 15. stoljeća (DEMO 2007: 94).

²⁰ ŠRIBAR 1972: 19-20 i tablice; HOLL–PARÁDI 1982, 106, Abb. 53; PREDOVNIK 2003, kat. 64-357; DEMO 2007, 1.51-1.55; ŠTULAR 2008: 131-136; GUŠTIN – TOMAŽ 2008:sl.4, 1-21; SANKOVIČ 2008: 91 – 94, sl. 4-6.

²¹ BAJALOVIĆ–HADŽI–PEŠIĆ 1981: 51 – 53 i bilješke br. 25 i 26.

Bunari pronađeni na lokalitetu Šepkovčica pokazuju da je, od eneolitičkog razdoblja do vremena kasnog srednjega vijeka (bez obzira na vremenske hijatuse), na ovoj mikrolokaciji korišten sličan način kopanja i konstruiranja bunara. Niz je analognih primjera pretpovijesnih, antičkih i srednjovjekovnih drvenih bunara, koji sličnim tlocrtima, konstrukcijama, metodi kopanja itd. odgovaraju bunarima sa Šepkovčice.²²

Arheološkim istraživanjima lokaliteta Šepkovčica pružila se prilika da se, interpretacijom sakupljenih podataka dobije uvid u segmente života srednjovjekovnog ruralnog naselja te time pridonese boljem razumijevanju povijesti Turopolja, tadašnjeg Zagrebačkog polja – *Campus Zagabiensis*.

POPIS LITERATURE

- BAJALOVIĆ – HADŽI-PEŠIĆ, M. 1981 – *Keramika u srednjovjekovnoj Srbiji*. Sommaire: *Les céramiques en Serbie au Moyen âge*. Muzej grada Beograda, 1981.
- BUGAR, A.
- 2008. Naselje ranog srednjeg vijeka Velika Gorica – Šepkovčica. Zusammenfassung: Frühmittelalterliche Siedlung Velika Gorica-Šepkovčica. U: GUŠTIN, M. (ur.). *Srednji vek – Arheološke raziskave med Jadranskim morjem in Panonsko nižino*. Ljubljana, 2008: 179–193.
  - 2008 – Rezultati zaštitnih arheoloških istraživanja na lokalitetu Šepkovčica, Preliminarno izvješće. Zagreb, 2008. (Arhiv nalazišta, MGZ).
  - 2010. Rezultati zaštitnih arheoloških istraživanja na lokalitetu Okuje (Okuje I, Ia, II, IIa, IIIb) i Mraclinska Dubrava, Preliminarno izvješće. Zagreb, 2010. (Arhiv nalazišta, MGZ).
- BURMAZ, J.
- 2005. Terenski pregled AC Zagreb–Sisak, dionica Jakuševac – Velika Gorica (jug). Zagreb, 2005. (Arhiv Konzervatorskog odjela u Zagrebu).
  - 2007. Terenski pregled dijela autoceste Zagreb – Sisak, dionica Jakuševac – Velika Gorica (jug). Zagreb, 2007. (Arhiv Konzervatorskog odjela u Zagrebu).
  - 2008. Terenski pregled AC Zagreb – Sisak, dionica Velika Gorica – Lekenik. Zagreb, 2008. (Arhiv Konzervatorskog odjela u Zagrebu).
  - 2009. Terenski pregled AC Zagreb – Sisak, dionica Lekenik – Sisak. Zagreb, 2009. (Arhiv Konzervatorskog odjela u Zagrebu).
  - 2009. Terenski pregled za potrebe izrade konzervatorske studije PPO Vodocrpilište Črnkovec – Zračna luka Zagreb. Zagreb, 2009. (Arhiv Konzervatorskog odjela u Zagrebu).
  - 2010. *Izvještaj sa terenskog pregleda dijela trase Obilaznice Velika Gorica II, faza na D31 (PB45-faza II) sa spojem na D 408 od stacionaže 1+244,86 do 6+568,66*. Zagreb, 2010 (Arhiv Konzervatorskog odjela u Zagrebu).
- DEMO, Ž. 2007 – *Opatovina, tragovi povijesti izgubljene u sadašnjosti (Rezultati arheoloških istraživanja pred crkvom sv. Franje u Zagrebu 2002. godine)*. *Opatovina – Traces of the past lost in the present: The results of the archaeological excavations in front of the church of St. Francis in Zagreb in 2002 (Text, Catalogue, and List of figures)*. Zagreb, 2007: Arheološki muzej u Zagrebu.
- DUIĆ, N. – Z. ŠIMUNOVIĆ 1978 – Tipologija narodnog graditeljstva Turopolja, Gornje Posavine i Donjeg Pokuplja. *Tradicionalna stambena kuća, 29. savjetovanje Arbeitskreises für Hausforschung*. Zagreb, 1978: 13–32.

22 Cijeli broj časopisa *ANTHEUS* 26 (*Communicatioes ex Instituto Archaeologico Academiae Scientiarum Hun-*

garicae, Budapest, 2003) tematizira nalaze bunara iz različitih razdoblja.

- FILIPIC, K. (i dr.) 2009 – *Arheološke slike iz Slavonije*. Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb, 2009.
- FÜRST-BJELIŠ, B. 1996 – *Historijsko – geografska analiza prostornog pojma tradicionalne regije Turopolje*. Neobjavljena doktorska disertacija. Zagreb, 1996.
- GREGL, Z. 1984 – Pokušaj rekonstrukcije antičke cestovne mreže na području Zagreba. *ISNZ*, 6, 1984: 7–14.
- GREGL, Z. 1997 – *Rimske nekropole sjeverne Hrvatske, katalog izložbe*. Arheološki muzej u Zagrebu. Zagreb, 1997.
- GUŠTIN, M. – A. TOMAŽ 2008 – Zatak, pustota pri Lendavi. Zusammenfassung: Zatak, eine öde Blöße bei Lendava. U: GUŠTIN, M. (ur.). *Srednji vek – Arheološke raziskave med Jadranskim morjem in Panonsko nižino*. Ljubljana, 2008: 95–102
- HINCAK, Z. 2007 – *Osteološka analiza životinjskih ostataka s nalazišta Šepkovčica (Velika Gorica)*. *Izvešće*. Zagreb, 2007. (Arhiv nalazišta Šepkovčica, MGZ).
- HOLL, I. 1966 – Mittelalterliche Funde aus einem Brunnen von Buda. *StudArchASH*, 4/1966.
- HOLL, I. – N. PARÁDI 1982 – *Das Mittelalterliche Dorf Sarvaly*. Budapest, 1982: Akadémiai Kiadó.
- HUZJAK, L. 196? – *Tradicionalna drvena arhitektura*, deplijan izložbe. *Summary: Wooden architecture in Turopolje*. Zusammenfassung: *Holzarchitektur in Turopolje*. Muzej Turopolja, Velika Gorica. 196?
- KNEZOVIĆ, I. – T. PINTARIĆ 2005 – *Arheologija – stalni postav*. Muzej Turopolja. Velika Gorica, 2005.
- LASTRIĆ, O. 1978 – Selo Bok na obali Save – *Tradicionalna stambena kuća*, 29. savjetovanje *Arbeitskreises für Hausforschung*. Zagreb, 1978: 33–60.
- LASZOWSKI, E. 1910 – *Povijest plemenite općine Turopolja nekoć Zagrebačko polje zvane*, svezak I. Zagreb, 1910.
- MIKLÓS, Z. – Mittelalterliche Brunnen und Zisternen in der Komitaten Tolna und Pest. *Antheus*, 26/2003: 197–216.
- MUŠIČ, B. 2005 – *Geofizička istraživanja na autocesti Zagreb – Sisak*. Univerza v Ljubljani, Oddelek za arheologijo. Ljubljana, 2005. (Arhiv Konzervatorskog odjela u Zagrebu).
- MUŠIČ, B. 2008. – *Elaborat o geofizikalnim raziskavami na odseku avtoceste Zagreb – Sisak*. Ljubljana, 2008. (Arhiv Konzervatorskog odjela u Zagrebu).
- NEMETH-ERLICH, D. – D. KUŠAN ŠPALJ 2007. – *2000 godina Andautonije: od rimskog grada do arheološkog parka*. *2000 Years of Andautonia: from the Roman Town to the Archaeological Park*, katalog izložbe, Arheološki muzej u Zagrebu. Zagreb, 2007.
- NOVOSEL, T. 2008 – *Geološka i inženjersko geološka obilježja na lokalitetu Šepkovčica – područje Lomnica – Hrašće (Izvešće)*. Zagreb, 2008. (Arhiv nalazišta Šepkovčica, MGZ).
- PINTARIĆ, T. 1998 – *Nekropole i groblja na području Šćitarjeva*. katalog izložbe. Muzej Turopolja. Velika Gorica, 1998.
- PREDOVNIK, K. 2003 – *Trdnjava Kostanjevica*. *Summary: The fortress of Kostanjevica (Veste Landestrost) at Stari grad above the village of Podbočje*. Ljubljana, 2003.
- RIZEN, V.P. 1989 – *Priručnik za obradu i testiranje hidrogeoloških bušotina komprimiranim zrakom*. Zagreb, 1989.

- SALOPEK, D. et. al. 2006 – Posavska tradicijska drvena kuća: priručnik za obnovu. Zusammenfassung: Das autochtone Holzhaus der Region von Posavina. *Handbuch für die Renovierung. Summary: Traditional wooden house of Posavina. Handbook for Restoration.* Zagreb, 2006: Ministarstvo mora, turizma i prometa – Ministarstvo kulture.
- SANKOVIĆ, M. 2008. – Najdišće pri Muri blizu Lendave – srednjeveški Ivankovci. Zusammenfassung: Fundstelle Pri Muri in der Nähe von Lendava – mittelalterliche Ivankovci. U: GUŠTIN, M. (ur.). *Srednji vek – Arheološke raziskave med Jadranskim morjem in Panonsko nižino.* Ljubljana, 2008: 89–102.
- SEKELJ-IVANČAN, T. 2001 – Early Medieval pottery in Northern Croatia, Typological and chronological pottery analyses as indicators of the settlement of the territory between the rivers Drava and Sava from the 10th to 13th centuries AD. *BAR International Series*, 914, 2001.
- SEKELJ-IVANČAN, T. – T. TKALČEC, 2002 – Kasnosrednjovjekovna stolna keramika s nekih gradišta iz okolice Kutine i Garešnice. Zusammenfassung: Spätmittelalterliche Töpferware von einigen Wallburgen aus der Umgebung von Kutina und Garešnica. *Prilozi*, 19/2002: 165–194
- SIMONI, K. 1981 – Zagreb i okolica u ranom srednjem vijeku. Arheološka istraživanja u Zagrebu i njegovoj okolici. Zusammenfassung: Zagreb und Umgebung im Frühmittelalter. *IzdHAD*, 1981: 155–168.
- ŠRIBAR, V. 1972 – *Arheološko odkrivanje otoka pri Dobravi*, Katalog keramičnega gradiva iz leta 1967. Ljubljana, 1972.
- ŠTULAR, B. 2008 – Lončenina iz palacija na Malem gradu v Kamniku. Zusammenfassung: Die Keramikfunde aus Mali grad in Kamnik. U: GUŠTIN, M. (ur.). *Srednji vek – Arheološke raziskave med Jadranskim morjem in Panonsko nižino.* Ljubljana, 2008: 131–136.
- TAKÁCS, M. 1996 – Formschatz und Chronologie der Tongefässe des 10.–14. Jahrhunderts der Kleinen Tiefebene. *ActaArchHung*, 48/1996, 1–3: 135–195.
- TRAJKOVIĆ, J. 2010 – *Ekspertiza vrste drva bunara 6 i 7 s lokaliteta Šepkovčica, Izvješće.* Zagreb, 2010. (Arhiv nalazišta Šepkovčica, MGZ).
- TRUMIĆ, A. 1966 – Bunari. *Tehnička enciklopedija*, 2, Beto-C. Zagreb, 1966: 548–551: Naklada JLZ.
- VADAY, A., 2003 – Wells excavated in the Carpathian basin during a decade. *Antheus* 26/2003: 25–68.
- VINSKI, Z. 1960 – Ranosrednjovjekovni arheološki nalazi u Zagrebu i njegovoj okolici. Zusammenfassung: Die Frühmittelalterlichen Bodenfunde in der Stadt Zagreb und deren Umgebung. *ISNZ II*/1960: 47–65.
- VITRUVIJE, P. M. – *Deset knjiga o arhitekturi / De Architectura Libri Decem.* Institut građevinarstva Hrvatske, Zagreb, 1997. (preveo s latinskog dr. Matija Lopac prema latinskom originalu koji je izdao Valentinus Rose u Leipzigu 1899. (*Vitruvii de architectura libri decem* – Iterum edidit Valentinus Rose – In aedibus B.G. Teubneri, Lipsiae MDCCCXCIX).

KRATICE U KATALOGU

- pr. – promjer
vel. – veličina
rek. pr./vis. – rekonstruirani promjer/visina
duž. – dužina
šir. – širina
deb. – debljina

SUMMARY

TWO MEDIAEVAL WELLS FROM THE SITE OF ŠEPKOVČICA

Šepkovčica is situated in Turopolje, near Velika Gorica, next to the villages of Gradići and Donja Lomnica, on the route of the future Zagreb-Sisak highway. The excavations were conducted by the Zagreb City Museum from 2006 to 2008 on the area of 50 000 square meters. Prehistoric settlement remains dating to the Aeneolithic and Bronze Age were found on this multi-layered site, together with settlement remains and two necropolises from the Roman period, as well as remains of a mediaeval settlement.

Some 15 000 m² of a mediaeval rural settlement on the site of Šepkovčica were excavated, with more than 800 smaller and larger pits. According to the typological analysis of the movable archaeological material and radiocarbon dating the settlement was active from the 9th to 15th c. Two horizons were recognized within it: an earlier one (9th–13th c.) and a later (13th–15th c.).

Intensive protective archaeological excavations of the last couple of decades in Croatia – especially those associated with large infrastructural projects – have resulted in recognition of a number of new sites. During these excavations a large number of wells was also discovered. As closed structures they represent manifestations with a unique interpretative potential, because of the techniques of their construction, morphology and variations in detail, as well as because of their stratigraphic and chronological relations within a certain site. Thirteen wells were found in Šepkovčica – five of them prehistoric, six Roman, and two mediaeval. The interpretation of stratigraphic relations within the wells suggests that the manner in which they were constructed was similar in all periods. The choice of the place for the construction of a well, the method of digging and the technique for the making of well constructions is not random and results from the experience of inhabiting certain micro-locations. Certain principles are observable throughout all periods, testifying to evaluated, technically unique processes that have survived – with almost no change – until the modern period.

The two wells (nr. 6 and 7) discussed in this paper belong to the later phase of the mediaeval settlement (13th–15th c.). We have given a catalogue of ceramic and metal finds from the well fillings – from the time of their construction, functioning and the cessation of use.

Rukopis primljen: 15. XII. 2010.
Rukopis prihvaćen: 18. XII. 2010.

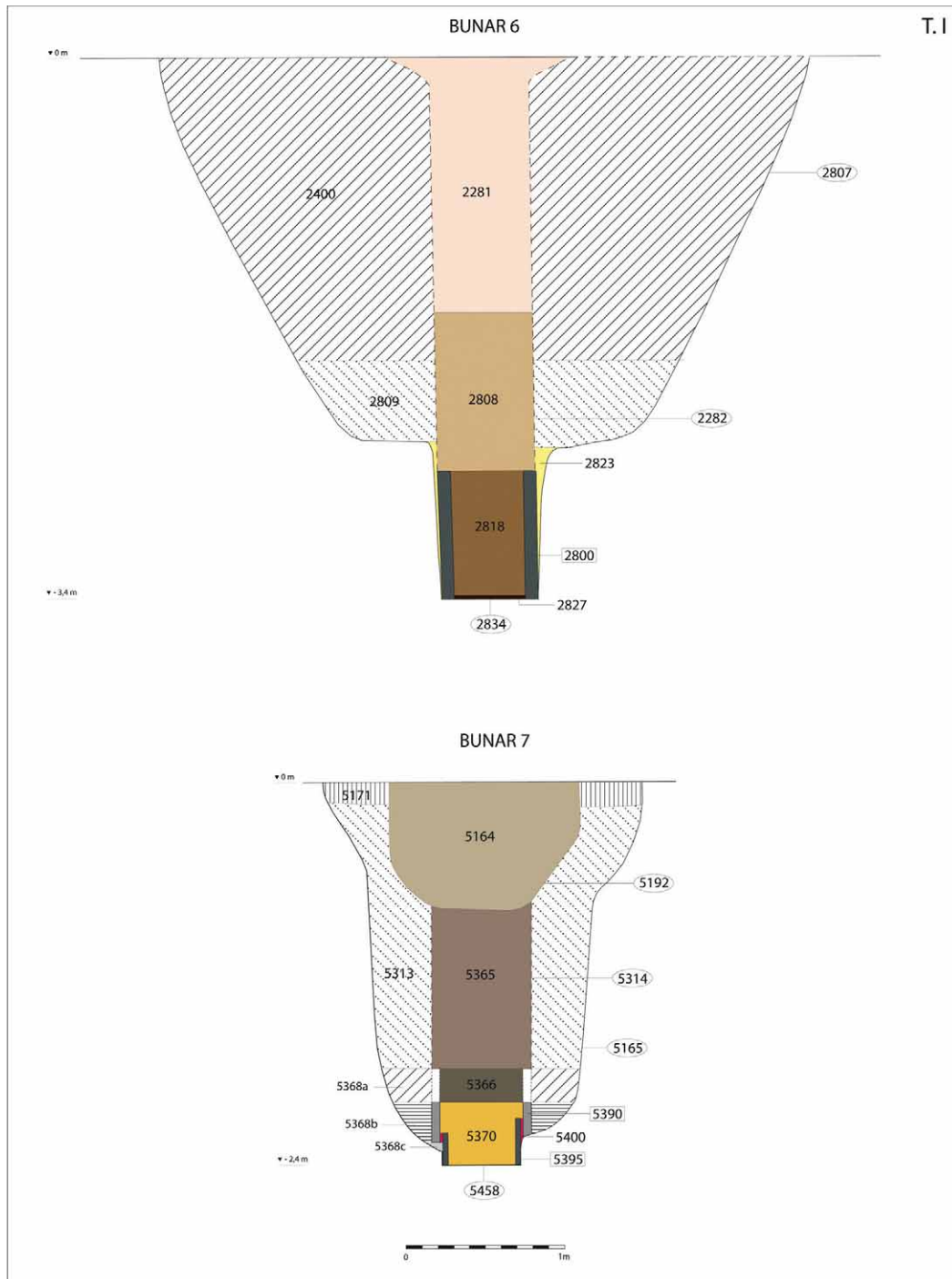

Tabla 1. Bunar 6 i Bunar 7 – Šepkovčica – shematski prikaz presjeka Bunara 6 i 7 (nije u standardnom mjerilu). Autor: Iva Marochini.

Plate 1. wells no. 6 and 7 – Šepkovčica – schematic cross section of wells no. 6 and 7 (not in standard scale). Author: Iva Marochini.

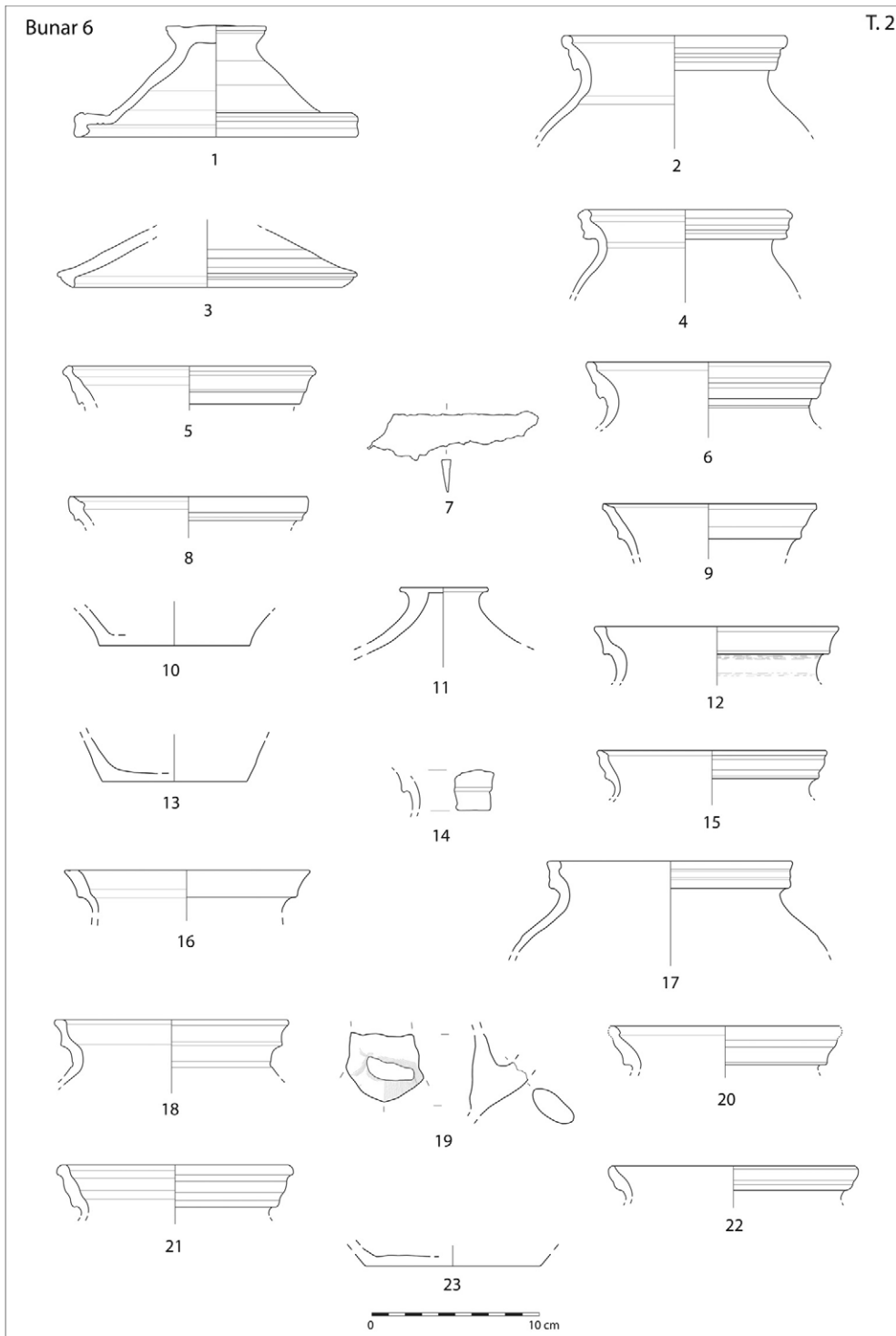

Tabla 2. 1–23 – Šepkovčica – keramički i metalni nalazi iz Bunara 6 (mjerilo 1:3). Autor: Iva Marochini.
Plate 2. 1–23 – Šepkovčica – pottery and metal from well no. 6 (scale: 1:3). Author: Iva Marochini.

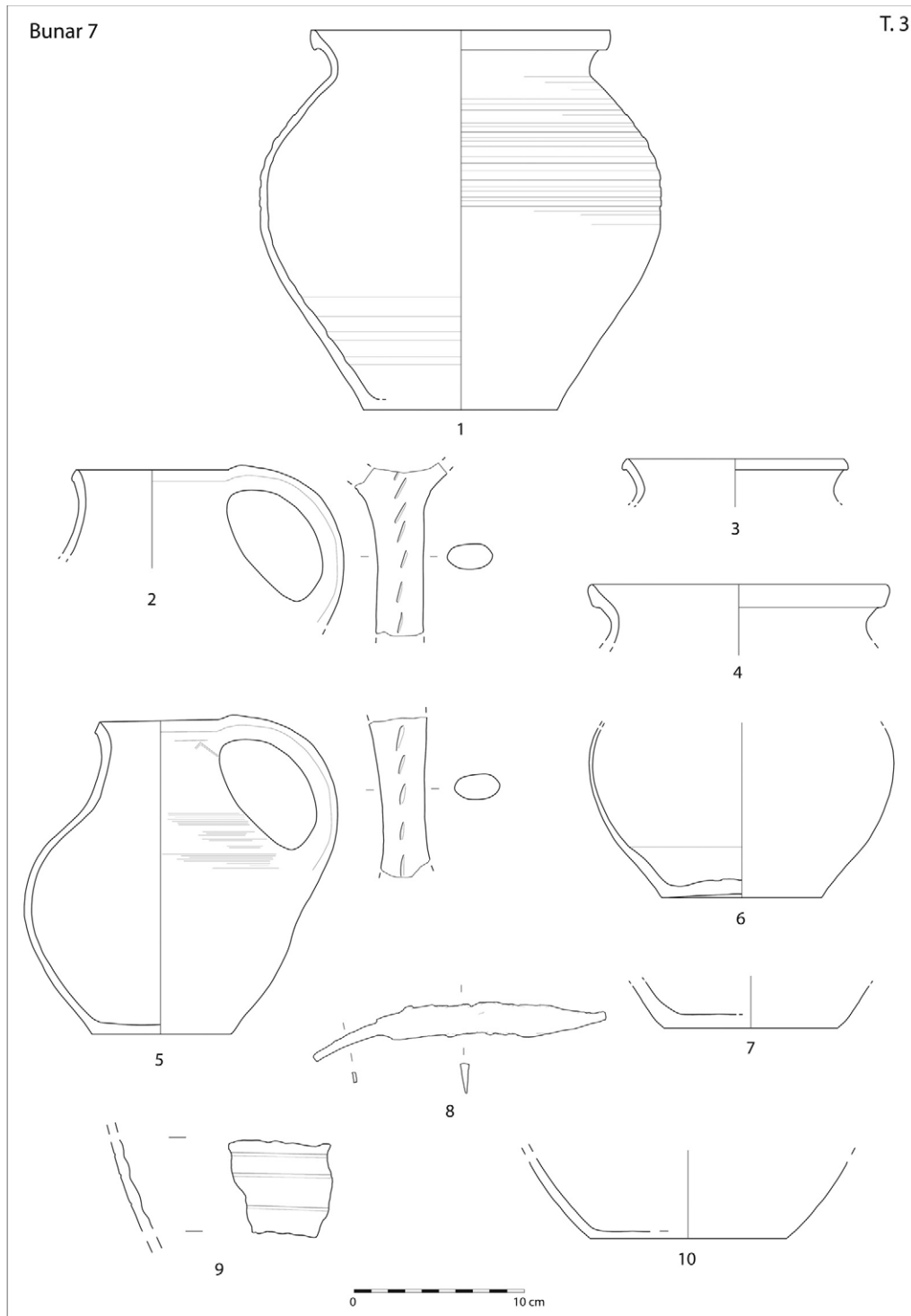

Tabla 3. 1–10 – Šepkovčica – keramički i metalni nalazi iz Bunara 7 (mjerilo 1:3). Autor: Iva Marochini.
Plate 3. 1–10 – Šepkovčica – pottery and metal from well no. 7 (scale: 1:3). Author: Iva Marochini.